

проблем, пов'язаних з моделлю Хемпелема і Опенгейма, шляхом розробки статистичної актуальної моделі. На додаток до моделі Сальмона інші вчені припустили, що пояснення в основному є об'єднуючим началом для різнорідних явищ на ґрунті спільної для них причинності або механізму виникнення.

Редукціонізм активно застосовує метод аналізу для пояснення явищ дійсності. Одним з переконань редукціонізму полягає в тому, що всі поля дослідження, в кінцевому рахунку, піддаються науковому поясненню. Скажімо, будь-яка історична подія може пояснюватися в соціологічних і психологічних термінах, які, в свою чергу, можуть бути описані в термінах фізіології людини, які, в свою чергу, можуть бути описані в термінах хімії та фізики тощо.

Деннет винайшов термін «жадібний редукціонізм», для опису припущення, що редукція була можливою. Він стверджує, що лише «погана наука» прагне знайти пояснення, які є привабливими і виразними, а не ті, які є корисними для прогнозування природних явищ. При цьому об'єктивність спостереження в науці є життєво важливою. Інформація про навколишній світ і об'єкти вивчення має бути якнайбільш точною і надійною, наскільки це можливо. Заради цього вимірювання, які є джерелом цієї інформації, повинні бути якомога більш об'єктивними.

До винаходу вимірювальних інструментів (наприклад, ваги, метр палиці, годинник і т.д.) єдиним джерелом доступної для людей інформації були їхні почуття (зір, слух, смак, тактильні, слух, відчуття жару, сили тяжіння тощо). При цьому людські відчуття різняться від людини до людини, тож не було ніяких об'єктивних вимірів до винаходу цих інструментів. Наслідком цього стала відсутність строгої науки. З появою товарообміну, професій і агрокультури виникла необхідність в точних вимірах на основі стандартних одиниць виміру. Для подальшого абстрагування від ненадійності людських відчуттів та щоб зробити вимірювання більш об'єктивними, наука стала використовувати вимірювальні прилади (спектрометрів, вольтметри, термометри, лічильники і т.д.), а останнім часом – комп'ютери. У більшості випадків зменшується присутність людини в процесах вимірювання, що робить точнішими і надійнішими наукові дані. В даний час більшість вимірювань проводять за допомогою різних механічних та електронних датчиків, безпосередньо пов'язаних з комп'ютерами, що ще більше знижує ймовірність людської помилки або «забруднення» інформації. Це дало можливість виміряти, скажімо, відстань до Місяця з високою точністю або невеликий рух тектонічних плит з використанням GPS з точністю до субміліметрів.

Питання об'єктивності спостережень пов'язане з так званім «регресом експериментатора», а також з проблемою соціології наукового знання: люди, які інтерпретують спостереження або експерименти, завжди мають когнітивні і соціальні упередження, які приводять їх, часто несвідомо, до того, щоб надати свої власні інтерпретації в опис того, що вони «бачать».

Висновок. Отже, соціальна цінність філософії науки визначається результатами наукового пізнання, це – знання і сама істина. Розвиваючись в одному просторі культури і суспільства з іншими соціальними інститутами – економікою, політикою, релігією та

ін., наука відчуває на собі їх вплив, відчуває істотний тиск політичних, правових, ідеологічних, релігійних та інших соціально-культурних цінностей. У зв'язку з цим для науки як соціального інституту неможлива нейтральність і соціальна відстороненість. Проте інтереси самої науки (а зрештою і інтереси суспільства) вимагають збереження одного єдиного виду нейтральності – нейтральності науки як знання, яке вимагає об'єктивності та певної автономії.

Список використаних джерел

1. Чекаль Л. А. та ін. Філософія науки та інноваційного розвитку / Л. А. Чекаль, В. П. Кульченко, С. М. Гейко, А. Г. Супрун, І. М. Савицька та ін.; За наук. ред. Л. Чекаля. – Вид. 4-е, доповнене. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. // Chekal' L. A. ta in. Filosofija nauky ta innovacijnoho rozvytku / L. A. Chekal', V. P. Kul'chenko, S. M. Gejko, A. G. Suprun, I. M. Savyc'ka ta in.; Za nauk. red. L. Chekalja. – Vyd. 4-e, dopovnene. – Nizhyn: Vydavec' PP Lysenko M. M., 2013.
2. Bird A. Philosophy of Science. – London: Routledge, 1998.
3. Ziman J. Real Science: what it is, and what it means. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2000.
4. Philosophy of science (<http://www.iep.utm.edu/category/s-l-m-science/>) entry in the Internet Encyclopedia of Philosophy (<http://www.izwt.uni-wuppertal.de>)

Kultenko V. P., PhD, Department of philosophy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), kultenko@ukr.net

Klymanskyy O., master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Drujynin D., master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

The social value of the philosophy of science

The features of the modern state philosophy of science, transformation of the problem field under the influence of sociocultural and historical factors. Philosophy of science in its development passed four stages: the first wave of positivism to post positivism. Only within modern philosophical and scientific paradigm to understand the science involved was the historical, cultural and social context. This enabled a deeper understanding of the phenomenon of science, scientific knowledge. They emerged as the developing world to achieve the objective truth, but also influenced by the needs of society, cultural, psychological dictatorship. Scientists also acquired the characteristics of an activity, social and cultural engagement. The article investigates the latest achievements of science philosophy of the late 20 – early 21 centuries; it identified trends to changes in scientific methodology. It is the use of historical, social and cultural psychological approach to contemporary philosophy of science suggests its social value.

Keywords: philosophy of science, social value, scientific methodology.

УДК 141.81+303.732

Романенко О. Я., кандидат філософських наук, перший проректор, Київський Інститут Бізнесу та Технологій (Україна, Київ), elva_rom@inbox.ru

УТОПІЯ ЯК ДОСВІД СИСТЕМНОГО ПЕРЕДБАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО МАЙБУТЬОГО

Функціональний аспект соціального передбачення необхідним чином має бути доповнений аксіологічною складовою, адже як у сфері культури, так і в царині економіки чи політики ми маємо справу, перш за все, з відповідною системою цінностей, які обумовлюють їх існування. Статтю присвячено дослідженню аксіологічного виміру визначення соціального майбутнього на прикладі утопії. Було розглянуто нормативізм в якості методологічної основи поточного соціального пізнання та творення соціального майбутнього, а також здійснено аналіз ціннісних параметрів інтерпретації пріоритетів соціального розвитку.

Аналіз ціннісного виміру соціального передбачення необхідно розпочати, концентруючись на макрорівні дослідження, тобто шляхом виявлення

найзагальніших аксіологічних настанов, які визначають соціальні трансформації у майбутньому в цілому. В цьому сенсі важливого значення набуває дослідження саме утопічної складової суспільного буття.

Утопічний твір є лише каталізатором, який через схоплення значущих тенденцій та протиріч суспільного буття, уможливило розгортання дискусії щодо наявного стану речей в суспільстві, а в підсумку цієї останньої і стає можливим формування дійсного сенсу утопії як предмету соціально-філософського осмислення, адже суспільний дискурс породжує альтернативну наявній систему ціннісних орієнтацій, формування яких пов'язано не з інтелектуальними зусиллями окремих авторів, а є продуктом комунікативної взаємодії багатьох членів суспільства, колективна згода яких і надає цьому альтернативному баченню суспільного ладу аксіологічного значення.

Ключові слова: утопія, соціальне передбачення, соціальне майбутнє, нормативізм, абсолютна утопія, відновна утопія, цінності, функції.

Функціональний аспект соціального передбачення необхідним чином має бути доповнений аксіологічною складовою, що цілком закономірно, адже як у сфері культури, так і в царині економіки чи політики ми маємо справу, перш за все, з відповідною системою цінностей, які обумовлюють їх існування. В такому разі можна було б уточнити поняття фону передбачення, вказавши, що під ним ми розуміємо ціннісний контекст функціонування суспільства. Саме дослідженню аксіологічного виміру визначення соціального майбутнього на прикладі утопії присвячено цю статтю. Виходячи з цієї мети, перед нами з'являється цілий комплекс завдань, що полягає, перш за все, в необхідності дослідження утопії як досвіду системного передбачення майбутнього, крім того, варто розглянути нормативізм в якості методологічної основи поточного соціального пізнання та творення соціального майбутнього, а також здійснити аналіз ціннісних параметрів інтерпретації пріоритетів соціального розвитку. Лише таким чином тема ціннісного виміру соціального передбачення може бути досліджена в усій своїй повноті та багатогранності, уникаючи хвороби дослідницького редукціонізму та односторонності розгляду, що дозволить більш детально розкрити магістральну для нашого дослідження тему умов можливості соціального передбачення майбутнього.

Аналіз ціннісного виміру соціального передбачення необхідно розпочати, концентруючись на макрорівні дослідження, тобто шляхом виявлення найзагальніших аксіологічних настанов, які визначають соціальні трансформації у майбутньому в цілому. В цьому сенсі важливого значення набуває дослідження саме утопічної складової суспільного буття. Водночас, звернення до теми утопії одразу вимагає здійснення деяких важливих попередніх уточнень щодо того в якому руслі ми розглядатимемо даний феномен, що дозволить закласти надійний фундамент для подальших міркувань, присвячених цій проблемі.

Достатньо часто утопію розглядають в якості особливого жанру літературної творчості, основною метою якого є опис ідеального суспільства. В цьому сенсі утопії «є уможливлені побудовами їх авторів» [4, с. 73], які концентруються на зображенні альтернативного наявному суспільного стану, постаючи принципово нереалізованою вигадкою письменника, основна мета якої – зацікавити читача, змусити поринути його в цей альтернативний світ, при чому чим разючішою є відмінність від реальності, тим вищими є шанси на успіх автора цієї нездійсненої фантазії. Розглядати утопію під таким кутом зору – означає говорити про неї в термінах естетики, що унеможливує її соціально-філософське осмислення, адже на перший план тут виходить завдання актуалізації

інтересу аудиторії та збереження її уваги в процесі подальшого розгортання сюжету твору, а критика наявного суспільного стану виявляється всього лише вдалим художнім прийомом, що забезпечує реалізацію цієї центральної мети.

Цілком можна погодитись з позицією П. Рікера, який вважає, що соціально-філософське осмислення цього феномену має виходити з того, що «утопія – це дискурс групи, а не якийсь там літературний твір» [9, с. 332–333], займаючи таку дослідницьку позицію, нам одразу вдається відмежуватися від звинувачень утопії у беззмістовному фантазуванні, яке має значення лише для її автора та його захоплених читачів. В цьому сенсі не кожен літературний твір, який пропонує альтернативне наявному бачення суспільної дійсності, є утопією, адже лише за умови, коли він «вбирає в себе наявні у соціальному бутті тенденції та виражає їх, і якщо ці тенденції, відлиті у новій формі, повертаються у свідомість цілих соціальних верств і трансформуються в дії» [5, с. 224] можна говорити про утопію як літературний твір, що вказує на альтернативні шляхи суспільного розвитку. При чому в такому разі утопічний твір є лише каталізатором, який через схоплення значущих тенденцій та протиріч суспільного буття, уможливило розгортання дискусії щодо наявного стану речей в суспільстві, а в підсумку цієї останньої і стає можливим формування дійсного сенсу утопії як предмету соціально-філософського осмислення, адже суспільний дискурс породжує альтернативну наявній систему ціннісних орієнтацій, формування яких пов'язано не з інтелектуальними зусиллями окремих авторів, а є продуктом комунікативної взаємодії багатьох членів суспільства, колективна згода яких і надає цьому альтернативному баченню суспільного ладу аксіологічного значення, як справедливо зауважує М. І. Бойченко [1]. При чому не слід розглядати такі альтернативні цінності в якості тотальних утворень, які необхідним чином мають бути усвідомлені та визнані в якості значущих всіма членами суспільства. Навпаки, можна говорити, що альтернативні ціннісні орієнтації здійснюють фрагментацію суспільства, уможливаючи утворення різноманітних груп, способом самоідентифікації яких і постає визнання тих чи інших утопічних ідей. В цьому відношенні утопія є партикулярною системою ціннісних орієнтацій, неодмінним чином розпадаючись на певну кількість автономних одиниць щодо одного аксіологічного регіону, кожен з яких по-своєму визначає альтернативний шлях суспільного розвитку. Єдиною точкою дотику цих різноманітних аксіологічних версій є критика наявної, себто пануючої тут і тепер системи ціннісних засад суспільного буття.

Власне, суспільство здійснює своє функціонування в межах двох аксіологічних вимірів, один з яких виражає наявний стан, а інший вказує на сферу належного, лише за таких умов можливе збереження, з одного боку, стабільності даного стану системи, а з іншого – забезпечення динаміки її трансформацій, яка і стає можливою завдяки альтернативним цінностям. Цілком можна погодитись з Х. Мараваллем, який вказує на те, що саме утопізм як неодмінний елемент мислення Західної цивілізації обумовив її принциповий динамізм, ставши іманентним чинником її функціонування,

сприяючи тому, що «люди усвідомили свій світ як нестабільний та недосконалий й зрозуміли, що здатні змінити його» [6, с. 211]. Вже К. Мангайм надзвичайно тонко підмітив цю нерозривну єдність двох ціннісних систем, розглядаючи їх в термінах ідеології та утопії, вперше ставлячи їх в один ряд невідповідності [5]. Варто зазначити, що як ідеологія, так і утопія претендують на всеосяжний опис аксіологічних засновків суспільного буття, тобто вибудовують детальну модель соціального, здійснюючи свою функціоналізацію на макрорівні, однак така всеохопність зовсім не означає тотальності, адже, як ми говорили вище, вони не вимагають свого беззаперечного визнання всіма суспільними акторами, цілком уможливлючи наявність концептуальних альтернатив. Різниця лише полягає в тому, що ідеологія по-різному вдало, тобто в межах відмінних ідеологічних доктрин здійснює обґрунтування наявного суспільного стану, в той час як утопія вимагає докорінних змін принципів суспільного буття.

В цьому відношенні утопію можна розглядати як важливий чинник самоорганізації суспільства, який вказує на те, що ці процеси відбуваються не лише у функціональній площині, про що вже йшлося у попередньому розгляді в контексті дослідження футурології та прогностики як важливих чинників вирішення проблеми ризику, але і в аксіологічному вимірі. Досить влучно зауважує Б. Франкел в даному контексті, вважаючи, що утопія в сучасному суспільстві виявляється тим феноменом, який забезпечує вираження процесам «зворотного зв'язку між об'єктами та поняттями, коли у суспільній практиці останні передують першим» [12, с. 7].

Якщо функціональні елементи соціального передбачення забезпечують лише функцію приховання невизначеності майбутнього, то аксіологічна складова, визначаючи ймовірні майбутні кроки розвитку суспільства, здійснює також і їх змістовне наповнення, адже перестає бути набором суто потенційних ймовірностей, іманентно включаючи в себе і актуальні шляхи їх реалізації. Визначаючи дещо в якості цілі майбутніх подій, утопія водночас створює цю ціль через акт її найменування, забезпечуючи набором онтологічних властивостей та вказуючи на шляхи досягнення даної мети. В такому разі вона набуває властивостей перформативного акту, в тому сенсі як це поняття розуміє Дж. Остін [8]. Ймовірність обрання тієї чи іншої версії майбутнього залежить від здатності цих альтернативних цінностей бути поширеними в суспільстві, тобто їх можливості забезпечувати конструювання відповідних їм об'єктів та принципів дії, що були визначені в контексті процесу цього аксіологічного конструювання, який відбувається, перш за все, на лінгвістичному рівні через приписування певним термінам відповідних властивостей, тобто перетворення їх на поняття.

В цьому сенсі проблему визначення ймовірності аксіологічних альтернатив майбутнього можна було б пояснити за допомогою поняття колективної інтенційності, яке застосовує Дж. Сьорль [13, с. 23], розглядаючи його в якості однієї з фундаментальних умов конструювання соціальної реальності. Варто зазначити, що саме поняття інтенційності цей дослідник запозичує з феноменологічної традиції, однак

змінює його зміст, розглядаючи в якості принципово колективного утворення. Специфіка концепту колективної інтенційності, як зазначає М. Кравчук, полягає в тому, що він виявляється таким чинником «який обумовлює виникнення загальнозначущих інтенційних станів, які поділяються усіма членами суспільства» [3, с. 82], тобто є умовою визнання всіма його членами приписування певних функцій деяким природним об'єктам, що перетворює їх на об'єктивно існуючі (тобто такі, що не залежать від волі окремого індивіда) речі соціального світу. В цьому сенсі стовбур дерева може розглядатись в якості колоди, тобто певного типу будівельного матеріалу, лише у випадку приписування йому функції «бути будівельним матеріалом», а об'єктивність цієї функції забезпечується завдяки загальній згоді усіх членів спільноти про її значущість, тобто гарантується засобами колективної інтенційності.

Цілком зрозуміло, що сам Дж. Сьорль застосовує означене поняття для вирішення зовсім інших дослідницьких завдань, однак враховуючи наші цілі, за його допомогою ми вкотре прагнемо підкреслити, що ймовірність обрання певної версії майбутніх подій пов'язана з колективним визнанням тих ціннісних утворень, які їх обумовлюють, чи, принаймні, зростанням шансів на таке визнання. Власне, реалізуватись для однієї з версій соціального майбутнього – означає бути легітимованою завдяки колективній інтенційності. Це означає, що функціональне передбачення майбутнього без врахування таких аксіологічних перспектив не може бути ефективним, адже його результати не отримують власного підтвердження, перетворюючись, таким чином, на науково обґрунтоване віщування про майбутнє, достатньо переконливе формально, однак цілком безсиле змістовно.

Таким чином, утопія як система альтернативних аксіологічних настанов більше не може розглядатись в якості принципово нереалізованого утворення, адже вона постає мотиваційним чинником соціальних дій тих груп індивідів, які прагнуть змінити соціальну дійсність відповідно до цих орієнтацій, а це означає, що пропонувані цінності вже реалізуються на рівні окремих соціальних груп, які висловлюють претензії на легітимацію перших в якості загальних суспільних принципів буття. Про цінності не говорять, ними живуть, тож «забуття» цінностей, їх декларативне застосування перетворює останні тільки на своєрідний символічний рудимент, апеляція до якого має лише риторичне значення.

В цьому відношенні утопія як система цінностей, значущість яких означає і забезпечення їх функціоналізації, завжди є реалізованою принаймні на рівні певних груп, власне самі «утопісти» як своєрідні маргінальні елементи наявного суспільного ладу обумовлюють часткову здійсненність утопії вже самим своїм визнанням того комплексу ідей, які входять до її складу. Тут ми маємо справу з чимось на кшталт парадоксу Мангайма – протиріччя, яке свого часу помітив цей німецький дослідник в процесі аналізу ідеології, стверджуючи про те, що вже говорячи про ідеологію, ми здійснюємо акт її творення. В нашому ж випадку виявляється подібного роду протиріччя, яке вказує, що визнання утопії в якості значущої системи цінностей означає її реалізованість.

Однак, цей парадокс зовсім не означає перетворення належного в дійсне, тобто трансформацію утопії в ідеологію, тим самим вказуючи лише на ілюзорність першої, її неодмінну можливість лише в якості ідеології, адже утопія висловлює претензії на реалізацію відповідних їй цінностей на макрорівні, себто рівні суспільства загалом, тому визнання лише окремих груп не може бути аргументом на користь її здійснення в цілому, але вказує на потенційну таку можливість, саме тому, користуючись словником К. Мангайма, можна говорити про альтернативну систему суспільних цінностей в термінах відносної утопії [5, с. 214]. Такий теоретичний крок має важливе значення, адже, з одного боку, дозволяє вказати на те, що утопія завжди частково реалізовна завдяки її визнанню певною групою, а з іншого – фіксує її можливість бути потенційно легітимованою і на макрорівні. Це значить, що вона реалізовна і її здійснення є питанням часу, тобто утопія, на відміну від того на що вказує сама етимологія даного терміну, знаходиться не в площині просторових координат, а отримує саме темпоральну перспективу, визначаючи вектор ціннісних трансформацій суспільства, «прагнучи продемонструвати нам ідеал» [10, с. 108] майбутнього його стану. В цьому сенсі відносна утопія завжди має шанс перетворитись на ідеологію, тобто змінити наявне суспільне буття відповідно до власної аксіологічної доктрини.

Дослідження утопії в термінах її реалізованості стикається з деякими методологічними труднощами, які стосуються комплексності суспільства, тобто його неоднорідності в сенсі соціальної диференціації окремих груп та прошарків, диспозиції яких обумовлюють відмінні інтереси та соціальні очікування індивідів, що входять до їх складу, породжуючи тим самим різноманітні партикулярні утопічні орієнтації. Це означає, що сама утопія, про що ми вже зауважували вище, не може розглядатися в якості монолітного явища, необхідним чином розпадаючись на цілу мережу альтернативних версій майбутнього.

Для збереження динаміки суспільних процесів така ситуація є важливою, про що ми вже вказували, забезпечуючи наявність великої кількості можливих альтернатив вибору щодо майбутніх шляхів розвитку, однак в такому разі ми опиняємось перед проблемою можливості теоретичного охоплення самого феномену утопії задля її аналізу в сенсі чинника суспільних змін. Тут виникає питання про те, яку з версій аксіологічних альтернатив вважати утопією, і чи взагалі можлива легітимація в таких термінах одних варіантів суспільного майбутнього і втрата можливості подібного роду обґрунтувань для інших, редукуючи тим самим останні до сфери звичайних фантазмів. Цілком очевидно, що відповідь буде негативною, адже з кожною версією майбутнього пов'язані очікування певної спільноти і позбавлення перших значущості означало б її ігнорацію останньої. В такому разі ми матимемо справу лише з тоталізацією інтересів певних груп, відмовляючи іншим спільнотам у значущості та нав'язуючи їм чужорідні аксіологічні очікування.

Така стратегія розгортання майбутнього характерна радше для антиутопії, яка прагне максимальної нівеляції відмінностей членів суспільства та соціальних

груп, які вони обумовлюють, розглядаючи суспільство крізь призму одноманітності. Характерною ознакою антиутопії є не зображення негативної картини майбутнього, постаючи тим самим в якості «апокаліптичного» жанру [11, с. 86] досліджень, які здійснюють критику наявного способу суспільного буття через демонстрацію його майбутніх наслідків, а саме генералізація лише однієї аксіологічної версії майбутнього, що відповідає очікуванням певних суспільних груп, в якості єдиного можливого варіанту подальшого поступу. Саме нівеляція суспільного різноманіття і призводить до страхітливих картин майбутнього людства, однак вони виявляються лише вдалим художнім засобом для вказання на істинні причини занепаду суспільства, які криються у прагненні зробити його одномірним.

Це означає, що дослідження утопії як предмету соціально-філософського аналізу повинно ґрунтуватись на розгляді всіх утопічних версій в якості самодостатніх елементів аксіологічного конструювання майбутнього. Однак змістовне їх дослідження виявляється проблематичним, адже відмінні потреби спільнот уможливають формування й різноманітних, часто взаємопротилежних, версій утопій. Єдиним способом втримати утопію в певній концептуальній цілісності, яка убезпечила б від безперервного аналізу різноманітних версій першої, виявляється можливість розглядати її в якості рамкових умов майбутнього. Щодо універсального визначення таких умов ми посилаємося на класичне дослідження М. І. Бойченка [2, с. 19–29]. Саме таку стратегію дослідження утопії обирає також, незалежно від М. І. Бойченка і застосовно лише до утопії, Р. Нозік, зауважуючи, що «існує рамка для утопії та...конкретні спільноти в межах цієї рамки» [7, с. 404]. Подібного роду концептуальна перспектива погляду на утопію дозволяє одразу вирішити цілий комплекс проблемних питань. Перш за все, слід відмітити, що утопія як рамка зовсім не претендує на детальний опис майбутнього суспільства, обмежуючись лише накиданням його загальних рис, які можуть бути прийнятними для будь-якого індивіда, не зважаючи на його суспільні диспозиції.

В цьому сенсі рамка створює лише загальний контекст, в межах якого окремі спільноти здатні конструювати власні версії соціального майбутнього, максимально враховуючи свої потреби та інтереси. Фон, що його створює рамка утопії, дозволяє розглядати такі версії в якості однопорядкових утворень, адже всі вони відповідають мінімальним вимогам щодо альтернативних засад суспільного буття, водночас дозволяючи втілити їх з урахуванням конкретних регіональних особливостей соціального. Крім того, основні ціннісні настанови, що постають рамковими умовами утопії, дозволяють зберігати базові аксіологічні орієнтації під час переключення уваги суспільства на різноманітні партикулярні версії майбутнього, тим самим продовжуючи фокусування системи на перших, виокремлюючи їх в якості таких «незмінних» цілей суспільного розвитку, які приховують принципову ателеологічність системи.

Це важливий фактор, адже дозволяє в межах певного проміжку часу зберігати певний ціннісний інваріант суспільного поступу, перетворюючи ці проміжні переключення не на радикальну зміну напряму розвитку,

а на всього–лише альтернативний спосіб реалізації заданого вектору функціонування.

Таким чином, концепція рамки як підстави ціннісного конструювання майбутнього уможливає розгортання дослідження утопії в двох паралельних вимірах, які користуючись термінологією К. Мангайма, ми називатимемо абсолютним та відносним. Абсолютна утопія визначає векторне спрямування суспільного розвитку та загальний контекст, в якому можливе утворення різноманітних версій відносних утопій, а останні отримують шанс на більш чи менш вдалу свою реалізацію в процесі суспільних трансформацій, забезпечуючи не лише візуалізацію руху, але й здійснюючи дійсні перетворення. Цілком зрозуміло, що зосередження лише на одному з варіантів відносної утопії внаслідок її реалізації врешті мав би призвести до втрати подальших цілей для здійснення суспільної динаміки, переключення на інші версії дозволяє уникнути подібного роду ситуації, а їх зв'язок з рамкою вказує на тяглість та взаємозв'язок трансформаційних процесів відповідно до певної генеральної мети. В цьому сенсі утопічні очікування різноманітних спільнот виявляються лише окремими аспектами утопії як напряму руху суспільних перетворень, вони не лише не заважають йому, але й обумовлюють здійснення останнього максимально всеохопно, обумовлюючи в процесі макроперетворень врахування регіональних специфік окремих спільнот.

Отже, в даному пункті ми здійснили дослідження утопії в якості ціннісного виміру соціального передбачення, який здійснює свою функціоналізацію на макрорівні, що цілком закономірно, адже утопія як соціальний феномен висловлює претензії на зміну наявних способів соціального буття саме на цьому рівні узагальнення, а наше звернення до теми локальних спільнот було пов'язано з намаганням визначити умови можливості в контексті такої оптики майбутніх трансформацій врахування особливостей окремих регіонів суспільства, що дозволило б забезпечити перетворення суспільного буття, здійснюючи поправку на їх специфіку. В цьому сенсі спільноти також беруть участь у справі конструювання соціального майбутнього і їх вплив, як правило, настільки значний, що навіть глобальні суспільні зміни не можуть бути реалізованими без звернення до цих локальних версій. Винятком можуть бути лише тоталітарні та жорстко ієрархізовані суспільства, де функція конструювання соціального майбутнього належить певній спільноті, яка розглядається в якості виразника інтересів усього суспільства загалом.

Водночас, з точки зору погляду на суспільство як систему найбільш зручним концептуальним підходом щодо утопії, який дозволяє вдало поєднати переваги абсолютного та відносного вимірив цього феномену, на наш погляд, є теорія утопії як рамки Р. Нозіка, що дає можливість в якості рамкових умов визначити необхідний мінімальний набір аксіологічних орієнтацій, який виявляється загальним фоном для конструювання відносних утопій певними спільнотами, дозволяючи здійснювати переключення уваги на ці різноманітні локальні версії майбутнього, зберігаючи при цьому загальний вектор суспільного поступу.

Список використаних джерел

1. Бойченко М. І. Системне конструювання соціальної реальності як умова можливості майбутнього (передмова перекладача) / М. І. Бойченко // Луман Н. Час і системна раціональність. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С.5–6.
2. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні і функціональні аспекти: [Монографія] / М. І. Бойченко. – К.: ПРОМІНЬ, 2011. – 320 с.
3. Кравчук М. О. Специфіка об'єкта соціально–наукового дослідження в контексті аналітичного підходу Дж. Сьорля / М. О. Кравчук // Матеріали міжнародної науково–практичної конференції (27–28 вересня 2013 р.) [«Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти»]. – Хн.: Гельветика, 2013. – С.81–85.
4. Людвиченко М. В. Роль утопії і футурології у формуванні соціального ідеалу / М. В. Людвиченко // Філософські проблеми гуманітарних наук. Альманах. – 2010. – №16. – С.73–77.
5. Мангайм К. Идеология та утопія / К. Мангайм; [пер. з нім. В. Шведа]. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. – 370 с.
6. Маравалль Х. Утопія і реформизм / Х. Маравалль; [пер. с исп. О. Новикової] // Утопія і утопічне мислення: антологія зарубіжної літератури. – М.: Прогресс, 1991. – С.210–233.
7. Нозик Р. Анархия, государство и утопия / Р. Нозик; [пер. с англ. Б. Пинскера под ред. Ю. Кузнецова и А. Кураева]. – М.: ИРИСЭН, 2008. – 424 с.
8. Остин Дж. Л. Перформативы – констативы / Дж. Л. Остин; [пер. с англ. Г. Е. Крейдлина] // Філософія мови. – М.: Редакція УРСС, 2010. – С.23–34.
9. Рікер П. Идеология і утопія / П. Рікер; [пер. з англ. В. Верлока]. – К.: Дух і літера, 2005. – 386 с.
10. Петруччани А. Вимисел і поучення / А. Петруччани; [пер. с итал. А. Киселевой] // Утопія і утопічне мислення: антологія зарубіжної літератури. – М.: Прогресс, 1991. – С.98–112.
11. Російчук Т. Антиутопія інформаційного суспільства / Т. Російчук // Соціальна психологія. – 2008. – №1. – С.85–95.
12. Франкел Б. Постіндустріальні утопісти / Б. Франкел; [пер. з англ. О. А. Юдін]. – К.: Ніка–Центр, 2005. – 304 с.
13. Searle J. R. The Construction of Social Reality / J. R. Searle. – N.Y.: Simon & Schuster, 1995. – 241 p.

References

1. Bojchenko M. I. Systemne konstruuvannja social'noi' real'nosti jak umova mozhlyvosti majbutn'ogo (peredmova perekladacha) / M. I. Bojchenko // Luman N. Chas i systemna racional'nist'. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2011. – S.5–6.
2. Bojchenko M. I. Systemnyj pidhid u social'nomu piznanni: cinnisni i funkcional'ni aspekty: [Monografija] / M. I. Bojchenko. – K.: PROMIN', 2011. – 320 s.
3. Kravchuk M. O. Specyfika ob'jekta social'no–naukovogo doslidzhennja v konteksti analitychnogo pidhodu Dzh. S'orlja / M. O. Kravchuk // Materialy mizhnarodnoi' nauково–praktichnoi' konferencii' (27–28 veresnja 2013 r.) [«Aktual'ni pytannja ta problemy rozvytku suchasnoi' cyvilizacii': istorychni, sociologichni, politologichni aspekty»]. – Hn.: Gel'vetyka, 2013. – S.81–85.
4. Ljudvychenko M. V. Rol' utopii i futurologii u formuvanni social'nogo idealu / M. V. Ljudvychenko // Filososf'ski problemy humanitarnyh nauk. Al'manah. – 2010. – №16. – S.73–77.
5. Mangajm K. Ideologija ta utopija / K. Mangajm; [per. z nim. V. Shveda]. – K.: DUH I LITERA, 2008. – 370 s.
6. Maravall' H. Utopija i reformizm / H. Maravall'; [per. s isp. O. Novikovoij] // Utopija i utopicheskoe myshlenie: antologija zarubezhnoj literatury. – M.: Progress, 1991. – S.210–233.
7. Nozik R. Anarhija, gosudarstvo i utopija / R. Nozik; [per. s angl. B. Pinskera pod red. Ju. Kuznecova i A. Kuraeva]. – M.: IRISJeN, 2008. – 424 s.
8. Ostin Dzh. L. Performativy – konstativy / Dzh. L. Ostin; [per. s angl. G. E. Krejdilina] // Filosophija jazyka. – M.: Editorial URSS, 2010. – S.23–34.
9. Riker P. Ideologija i utopija / P. Riker; [per. z angl. V. Verloka]. – K.: Duh i litera, 2005. – 386 s.
10. Petruchchani A. Vymysel i pouchenie / A. Petruchchani; [per. s ital. A. Kiselevoj] // Utopija i utopicheskoe myshlenie: antologija zarubezhnoj literatury. – M.: Progress, 1991. – S.98–112.
11. Rosijchuk T. Antyutopija informacijnogo suspil'stva / T. Rosijchuk // Social'na psihologija. – 2008. – №1. – S.85–95.
12. Frankel B. Postindustrial'ni utopisty / B. Frankel; [per. z angl. O. A. Judin]. – K.: Nika–Centr, 2005. – 304 s.
13. Searle J. R. The Construction of Social Reality / J. R. Searle. – N.Y.: Simon & Schuster, 1995. – 241 p.

Romanenko O. Ya., candidate of philosophical sciences, docent,
first vice-rector of Kiev Institute of Business and Technology
(Ukraine, Kyiv), elva_rom@inbox.ru

Utopia as an experience of the system prediction of the social future

The functional aspect of social prediction must necessarily be supplemented axiological component, because both in culture and in the field of economics or politics, we are dealing primarily with the values of people that determine their existence. The article studies the axiological dimension of the social future on the example of utopia. Normativism were considered as the methodological basis of current social cognition and creation of the social future. The analysis of value options of interpreting of the social development priorities was carried out.

Analysis of the valuable dimension of social prediction should be started from the focusing on macro-level research by identifying the most common axiological guidelines that define social transformation in the future in general. In this sense becomes important the research of the utopian component in social life.

Utopian opus is the only catalyst that through the grip of significant trends and contradictions of social life, enabling deployment of discussions on the current state of things in the community, and eventually the result of this discussion enables the formation of the a real sense of utopia as a subject of social and philosophical reflection, because public discourse generates alternative existing system of values, the wording of which is not due to intellectual efforts of individual authors, and are the product of communicative interaction of many members of the public, collective agreement of which makes this alternative vision of social order the axiological value.

Keywords: utopia, social predictions, social future, normativism, absolute utopia, utopia replacement, values, functions.

* * *

УДК 008:312.421

Ареф'єва А. Ю.,
асистент-стажист, Національна музична академія
України ім. П. І. Чайковського (Україна, Київ),
annarefjeva@yandex.ua

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КУЛЬТУРІ СУЧАСНОСТІ

Визначається феномен глобалізації в культурі з позиції полісистемного та метаекологічного підходу, де екологія культури стає пріоритетним інтерпретаційним фактором. Характеризується специфіка масової культури як феномену глобалізаційних стратегій.

Глобалізація в культурі визначається переважно на рівні презентації засобів виразності, зводиться до визначення суті об'єктних даних культуротворчості тоді, як суб'єктивний потенціал культури, що характеризується національною самобутністю, ментальністю, не знаходить адекватного відображення у теоріях глобалізації культури.

Глобалізація в культурі відбувається як певна проєкція економічних, геополітичних, релігійних, ідеологічних реалій на культурну цілісність буття людини, що призводить або до холізму (примату системи над її складовими – редукутивний глобалізм) або антихолізму (примату особливого, підсистеми над системною цілісністю – антиглобалізм), до редукаціонізму (культура інтерпретується як норма, продукти культурної діяльності, засоби діяльності).

Аналіз проблеми культурної глобалізації свідчить, що це питання знаходиться в стані підміни культурної проблематики факторами її інституціоналізації, а фактично поняття «культура» підміняється поняттям «цивілізація».

Ключові слова: глобалізація культури, масова культура, екологія, образність.

Фактор глобалізації стає своєрідним міфогенним простором для осмислення мультикультурних процесів, які відбуваються в сучасному просторі культуротворення. Проте ще не існує однозначних дефініцій глобалізації, всі вони страждають певною метафоричністю. Поняття «глобалізація» виникає в інтерпретаціях культурних процесів в 1980 році і пов'язується з інформаційними технологіями і телекомунікаційним універсалізмом, який здійснює широкий пресинг на культуру і дає можливість розгорнути більш універсальну та більш широку інтеракцію.

Проблема визначення культурної глобалізації досліджувалася у роботах О. Зінкевич, Н. Маньковської, Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Д. Перратон, А. Толстоухова та ін. [3; 5; 1; 7], адже ще не достатньо

визначені системні та метаекологічні детермінанти глобалізації.

Meta stammi – визначити проблеми глобалізації як системотворчого чинника образних трансформацій в культурі.

Проблема глобалізації в культурі ще не має автентичного визначення. Культура переважно розглядається в контексті її інституцій та предметних артефактів (образно-симулятивних, комунікативних, інформаційних), що спонукає до екстенсивного обміну культурними цінностями. Інтегративний вимір щодо культурної глобалізації сформувався в контексті метаекологічного підходу. Так, А. Толстоухов пише: «Глобалізація являє собою новий етап інтеграційних процесів у світі. Про глобалізацію говорять тоді, коли глибина і масштаби цих процесів, джерела, які треба шукати в більш віддаленому майбутньому, придбали якісно новий характер, істотним і навіть радикальним чином змінили різні сторони життєдіяльності людини в глобальному масштабі» [7, с. 113]. Тобто здійснюється своєрідна універсалізація інтенцій діяльності людини, коли глобалізація корелює з локалізацією. Універсалізація на рівні гомогенізації суспільства свідчить про те, що відбувається певна локалізація, зосередження в національному соціумі і, більше того, визначення національних пріоритетів. Тобто в більшості всі ці процеси фіксуються на рівні засобів, переважно комунікативних, інформаційних, економічних та ін.

Але на рівні цілепокладання, мотивації, визначення суб'єктів, або акторів процесів культурних інтеракцій, руху суспільства до єдиного планетарного соціуму, який визначається як надмета процесу інтеграції або глобалізації, глобалізація поки що не має визначеного смислу. Так, глобалізація стає своєрідною метафорою, яка свідчить про ту універсалізацію в культурі суспільства, яка завжди існувала. Існувала на рівні домодерному, модерному і вже постмодерному, якщо під добою модерну розуміти новий час.

Тобто можна стверджувати що сам цей процес універсалізації ніколи не визначався як глобалізація, але в певній мірі був пов'язаний з рушійними потоками капіталу, економічними відносинами, а також експансією світових релігій і утворенням тих агломерацій, які виникають в контексті світових імперій і описуються в культурному контексті як певна релігійна спільність, будь то християнська, буддистська інші релігії. Втім, культурні цінності не можна зазначити лише в рамках продукування і лише в рамках засобів цього продукування, як інколи роблять, коли визначають культурну інтеграцію або глобалізацію на підставі розповсюдження теле– радіо– інтернет–засобів комунікації.

Йдеться про те, що актори, тобто ті продуценти, які здійснюють акти або акції інтеракції, взаємодії, тяжіють до універсалізації своєї діяльності, бо вони презентують в акті комунікації тотальну цілісність культури. Тобто будь-який актор або суб'єкт культуротворення вже несе в собі всю світову цілісність культури, інакше неможлива інтеракція на рівні міжкультурних стосунків. Адже ця культурна цілісність завжди має свою унікальну особистість, і ніяка гомогенізація в рамках культури не спрацьовує, бо культура є принципово гетерогенною.